

«Ұлттық аграрлық ғылыми-білім беру орталығы» КеАҚ

ВЕБИНАРДЫҢ ДӘРІС МАТЕРИАЛЫ

Тақырыбы: «Қазақстанның оңтүстігі мен оңтүстік-шығысы үшін отандық жүзім сорттарының ассортименті»

(«Жеміс-жидек дақылдары, бақ шаруашылығы, көшет шаруашылығы, бақша шаруашылығы» бағыты)

«Агроөнеркәсіптік кешен субъектілерін өтеусіз негізде ақпараттық қамтамасыз ету» 100 кіші бағдарламасының «Білім мен ғылыми зерттеулердің қолжетімділігін арттыру» 267 бюджеттік бағдарламасы шеңберінде «Агроөнеркәсіптік кешен субъектілері үшін білімді өтеусіз негізде тарату жөніндегі қызметтер» мемлекеттік тапсырмасы шеңберінде әзірленді.

ҚҰРАСТЫРУШЫ: бағыт бойынша сарапшы үйлестіруші «Жеміс-жидек дақылдары, бақ шаруашылығы, көшет шаруашылығы, бақша шаруашылығы», Ажитаева Л.А.

Жауапты вебинар оқытушысы: Ажитаева Лаура Амантайқызы, PhD доктор, «ҚазЖКШҒЗИ» ЖШС жеміс, жидек дақылдары мен жүзім селекциясы бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері.

Вебинар өтетін орын: «ҚазЖКШҒЗИ» ЖШС.

Вебинарды өткізу күні: 19 тамыз 2025 ж.

Вебинар тақырыбы: Жүзімнің аязға төзімділігі мен өнімділігін арттыруға бағытталған күзгі агротехникалық шаралар.

Вебинардың мақсаты мен міндеттері: Жүзімнің күзгі кезеңде аязға төзімділігін арттырып, өсімдіктің қысқы тынығу кезеңіне дұрыс дайындалуын қамтамасыз ету арқылы келесі вегетациялық маусымда жоғары және сапалы өнім алу үшін қажетті агротехникалық шараларды ғылыми негізде меңгерту.

Міндеттері:

- Жүзімнің күзгі биологиялық ерекшеліктерін және тынығу кезеңіне өту барысын түсіндіру.

- Күзгі кесу (қырқу), тыңайтқыш енгізу, топырақ өңдеу және суару сияқты негізгі агротехникалық шаралардың маңызын ашып көрсету.

- Аязға төзімділікке әсер ететін факторларды (генетикалық және агротехникалық) саралау.

- Аяздан қорғау әдістерін (бүркеу, мульчирование, агрожабын қолдану) көрсету және олардың тиімділігін сипаттау.

- Сорт таңдаудың және селекциялық жұмыстың маңыздылығын негіздеу.

- Инновациялық агротехнологиялардың (биостимуляторлар, тамшылатып суару, дронмен бақылау) рөлін таныстыру.

Мақсатты аудитория: жеміс-жидек саласын дамытумен айналысатын немесе мүдделі агроөнеркәсіптік кешен субъектілері, әлеуетті инвесторлар мен жер иелері, жергілікті атқарушы органдардың мемлекеттік және азаматтық қызметшілері және олардың ведомстволық бағынысты ұйымдары, ауыл шаруашылығы кооперативтерінің басшылары мен мүшелері, шаруа (фермер) қожалықтарының басшылары, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер және экспортқа бағдарланған жеміс-жидек өндірумен айналысатын немесе мүдделі басқа да шаруашылық жүргізуші субъектілер-жидек өнімдері.

Тақырыбы: Жүзімнің аязға төзімділігі мен өнімділігін арттыруға бағытталған күзгі агротехникалық шаралар

Жүзім шаруашылығы – Қазақстанда ауыл шаруашылығының қарқынды дамып келе жатқан салаларының бірі. Жүзім тек дәмді әрі пайдалы өнім ғана емес, ол ауыл шаруашылығы өндірісінің экономикалық тұрғыдан тиімді бағыты болып саналады. Дегенмен еліміздің көп бөлігінде күзгі және қысқы суықтар, көктемгі үсіктер жүзімнің дамуына кері әсер етеді. Сондықтан жүзімнің қыс мезгіліне дайындалуы, оның ішінде аязға төзімділігін арттыру мен болашақ өнімділігін сақтау мақсатында жүргізілетін күзгі агротехникалық шаралар — жүзімшілікте өте маңызды кезең болып табылады.

1. Жүзімнің биологиялық ерекшеліктері және күзгі кезеңнің маңызы

Жүзім – көпжылдық лиана тәрізді өсімдік, оның вегетациялық кезеңі климаттық жағдайларға тікелей байланысты. Күзгі кезең – өсімдік үшін тынығу алдындағы шешуші кезең. Бұл уақытта:

Жапырақтардың сарғайып түсуі,

Органикалық заттардың сабақтар мен тамырларға жиналуы,

Қыстың суығына қарсы қорғаныс механизмдерінің қалыптасуы жүреді.

Жүзімнің қысқа төзімділігі күзде жүргізілетін агротехникалық іс-шараларға тікелей байланысты.

2. Күзгі кесу (қырқу) жұмыстары

Мақсаты:

Артық жүктемені азайту;

Бұта құрылымын оңтайландыру;

Келесі жылдың жеміс бүршіктерінің сапасын жақсарту.

Негізгі ережелері:

Кесу жапырақ толық түскеннен кейін (қазан – қараша айларында) жүргізіледі;

Өнім берген, ескі, әлсіз, ауруға шалдыққан бұтақтар міндетті түрде алынып тасталады;

Әр сорт үшін қалыптастыру әдістері әртүрлі (мысалы, желдетілген шпалер, тік бағытталған, желіге байлау түрлері).

3. Топырақты өңдеу және тыңайтқыш енгізу

3.1. Топырақты қопсыту мен терең жыртыу

Күзде 20–30 см тереңдікке дейін жыртылады;

Топырақ құрылымын жақсартады, ылғал жинауға көмектеседі;

Ауру мен зиянкестердің қыстайтын орталары бұзылады.

3.2. Тыңайтқыштар енгізу

Күзде фосфор мен калий элементтері маңызды:

Фосфор – тамыр жүйесінің дамуына ықпал етеді;

Калий – жасушалардың аязға төзімділігін арттырады.

Мысалы:

Суперфосфат – 200–300 кг/га,

Калий тұздары – 150–200 кг/га,

Органикалық тыңайтқыштар (көң, компост) – 20–30 т/га.

Азот тыңайтқыштарын күзде қолдануға болмайды, себебі олар өсімдікті қайтадан өсуге итермелейді, бұл аязға дейін өсімдік әлсіреуіне алып келеді.

4. Аяздан қорғау шаралары

4.1. Жүзімді бүркеу (қымтау)

Бұл — жүзімді аяздан қорғаудың ең кең таралған тәсілі. Әдістері:

Топырақпен көміп жабу: бұтақтар жерге иіліп, топырақпен көмкеріледі.

Органикалық жамылғылар: сабан, құрғақ жапырақ, қарашірік.

Агроталшықтар немесе пленкалармен жабу.

Күзде бұл шаралар жапырақ толық түскеннен кейін, алғашқы суықтарға дейін жасалуы тиіс.

4.2. Зарядтық суару

Қыркүйек – қазан айларында жүзеге асады.

Тереңдігі – 60–70 см.

Мақсаты – тамыр аймағында ылғал қорын жинау және қысқы үсікке төзімділікті арттыру.

5. Аурулар мен зиянкестерге қарсы күзгі өңдеу

Күзгі кезең – өсімдіктің келесі маусымда ауруға шалдығуының алдын алу үшін маңызды уақыт.

Күресу шаралары:

Күзгі қырқудан кейін бұтақтарды 1-2% Бордо сұйықтығымен, мыс купоросымен немесе "Фитоспорин", "ХОМ" тәрізді биологиялық препараттармен өңдеу;

Ауру және зақымдалған бұтақтарды өртеп жою;

Құлап түскен жапырақтарды жинап, учаскеден шығару немесе компост жасау.

6. Сорт таңдауы және селекциялық бағыт

Аязға төзімді сорттар:

‘Алма-Атинский ранний’ – -25°C-қа дейін төзімді, ерте піседі;

‘Алма-Ата’ – орташа мерзімді, аязға төзімді;

‘Тайфи розвий’, ‘Кардинал’ – қазақстандық жағдайларға жақсы бейімделген.

Селекциялық ұсыныстар:

Аязға төзімділік;

Құрғақшылыққа төзімділік;

Ауруларға (оидий, мильдю) иммунитеттілік.

7. Қосымша агротехникалық ұсыныстар

Шпалерлерді (тірек жүйесін) тексеру: қатты жел мен қардан қорғау;

Жүзімдік аумағын тазарту: бұта арасын ашық қалдыру;

Мульчирование: топырақ температурасын тұрақтандыру.

8. Жүзімді көбейту және күзде отырғызу ерекшеліктері

Күзгі маусым – жүзім көшеттерін отырғызудың тиімді кезеңдерінің бірі. Бұл кезде топырақ температурасы мен ылғалдылығы көшеттердің тез тамырлауына мүмкіндік береді.

8.1. Көшет дайындау

- Тек сау, зиянкес және ауру белгілері жоқ көшеттер таңдалады.
- Ұзындығы – 40–60 см, кемінде 3–4 бүршігі бар.
- Тамыры қысқартылып, 24 сағатқа суға немесе өсу стимуляторларына салып қою ұсынылады.

8.2. Отырғызу ережелері

- Шұңқыр тереңдігі – 50–60 см, ені – 40–50 см.
- Төменгі қабатқа құнарлы топырақ пен органикалық тыңайтқыш салынады.
- Көшетті отырғызғаннан кейін 1–2 шелек жылы су құйылады.
- Айналасына мульча төселіп, қажет болса – жеңіл жабынмен жабылады.

Пайдасы:

- Көктемде өсімдік вегетацияны тез бастайды;
- Құрғақшылыққа төзімділікті арттырады.

9. Жүзімнің аязға төзімділігіне әсер ететін факторлар

Жүзімнің аязға төзімділігі тек сорттық ерекшеліктерге ғана емес, сонымен бірге агротехникалық шаралардың сапасына да байланысты.

9.1. Ішкі (генетикалық) факторлар

- Сорттың табиғи төзімділігі;
- Өсімдік жасының әсері – жас бұталар көбіне аязға әлсіз;
- Қоректік заттармен қамтылуы – жеткіліксіз элементтер өсімдікті әлсіретеді.

9.2. Сыртқы (агротехникалық) факторлар

- Суару жүйесі мен уақыты;
- Тыңайтқыштарды дұрыс қолдану;
- Уақтылы кесу мен топырақ өңдеу;
- Қыс алдында бүркеу тәсілі.

Тәжірибелік ескерту:

Топырақта артық азот болуы күзгі кезеңде артық жасыл өсімдік массасының түзілуіне әкеліп, өсімдіктің аязға әлсіз болуына себеп болады. Сондықтан күзде азот енгізуден аулақ болу қажет.

10. Климаттық өзгерістер және жүзім шаруашылығына әсері

Соңғы жылдары климаттық өзгерістер мен ауа райының тұрақсыздығы жүзім шаруашылығына бірқатар қауіп төндіруде:

- Кенеттен болатын ерте күзгі үсіктер;
- Қыс мезгіліндегі қарсыз, құрғақ суықтар;
- Көктемгі кеш үсіктер;
- Жауын-шашынның маусымдық өзгерістері.

Осыған байланысты шаруашылықтарда адаптивті агротехника қолдану өзекті болуда.

Мысалы:

- Агрожабындарды қолдану;
- Жаңа климатқа бейімделген сорттарды таңдау;
- Күзде ылғал сақтайтын технологияларды енгізу (мульчирование, терең суару).

11. Жүзімнің күзгі фенологиялық белгілері

Агротехникалық шараларды дұрыс ұйымдастыру үшін өсімдіктің күзгі даму кезеңдерін бақылау маңызды.

Фаза	Сипаттамасы	Мерзімі (орташа)
Жапырақтардың сарғаюы	Фотосинтез баяулайды	Қыркүйек соңы
Жапырақ түсуі	Өсімдік тынығуға өтеді	Қазан ортасы
Ағаштанып қату	Бүршіктер мен сабақтар тығыздалады	Қазан–қараша
Тынығу кезеңі	Өсу тоқтайды	Қараша–ақпан

12. Инновациялық тәсілдер мен жаңа технологиялар

Заманауи жүзім шаруашылығы дәстүрлі әдістермен қатар инновациялық агротехнологияларды да қолдануда:

12.1. Биостимуляторлар

- Өсімдіктің аязға төзімділігін күшейтеді;
- Фотосинтез процесін қолдайды;
- Иммундық жүйені күшейтеді.

Мысалы: «Эпин», «Циркон», «Гуматтар».

12.2. Тамшылатып суару жүйесі

- Ылғал тиімділігі артады;
- Су үнемделеді;
- Тыңайтқыштар дәл тамырға беріледі.

12.3. Дрон және спутниктік бақылау

- Алқап жағдайын онлайн қадағалауға мүмкіндік береді;
- Топырақтың ылғалдылығын, өсімдіктің жағдайын анықтайды;
- Жұмысты автоматтандыруға көмектеседі.

Қорытынды

Жүзімнің қыс мезгіліне дайындық кезеңі – күзгі агротехникалық шаралардың сапалы орындалуына тәуелді. Жоғарыда аталған шараларды уақтылы жүргізу арқылы:

Аязға төзімділік едәуір артады;

Өсімдік сау күйінде сақталады;

Келесі жылдың өнім сапасы мен көлемі жоғары болады.

Жүзім шаруашылығымен айналысатын шаруашылықтар мен жеке бағбандар үшін күзгі жұмыстар — табысты өнім кепілі.

Күзгі агротехникалық жұмыстар — бұл жай ғана техникалық операциялар емес, ол жүзім бұтасының толық физиологиялық жағдайын ескере отырып, келесі маусымға арналған негізді дұрыс қалпына келтіру шаралары.

Есте сақтаңыз:

- Уақтылы және сапалы жасалған күзгі шаралар – көктемгі және жазғы табыстың кепілі;
- Жергілікті климатты ескеріп жоспарлау – өнімділік пен өсімдік денсаулығының кілті;
- Жүзім – назарды, күтімді және ғылымға негізделген тәсілді қажет ететін мәдениет.

**«ҚазЖКШҒЗИ» ЖШС
Басқарма төрағасы
а/ш.ғ.д., ҚР ҰҒА академигі**

Айтбаев Т.Е.

Эксперт

Ажитаева Л.А.